

PREPOROĐENI SPLIT

STANKO PIPLOVIĆ
Kaštelanska 2
21000 Split, HR

Dalmacija, a s njom i grad Split, kroz svoju burnu povijest dugo je bila pod upravom tuđinaca. Njenu sudbinu određivali su Mletačka Republika, Francuzi i od 1814. godine Austrija čija je vlast u hrvatskom kraju trajala puno stoljeće. Za to vrijeme habsburška je carevina doživjela znatne društvene promjene. Od apsolutističke monarhije postupno se preobrazila u ustavnu državu. Uz to, rasla je i nacionalna svijest brojnih naroda koji su u njoj živjeli i razvijao se stranački život.

U drugoj polovici 19. stoljeća, u okviru općih društvenih promjena ojačala je u zapuštenoj Dalmaciji svijest o narodnom identitetu. No, put do afirmacije i ostvarenja težnje za idejno okupljanje bio je dug i mukotrpan. Na vlasti u pokrajini bila je kroz niz godina Autonomna stranka na čelu s dr. Antonijem Bajamontijem koja se žestoko opirala ujedinjenju Dalmacije s Banskom Hrvatskom. Iako je on, kao dugogodišnji načelnik, zaslužan za napredak Splita i njegovu izgradnju, u kasnijem razdoblju njegova je uprava bila u neredu, a gradska blagajna prazna. S druge strane, jačala je Hrvatska narodna stranka pod vodstvom dr. Gaje Bulata. Dalmacija je tako 1861. godine dobila stano-vitu samoupravu.

Nakon žestoke političke borbe koja je započela 1860. godine, dalmatinski su krajevi postupno prešli u ruke narodnjaka. U tom je sukobu Split, kao najveći grad u Dalmaciji, imao poseban značaj. Općina se 1882. godine, pobjedom Narodne stranke na lokalnim izborima, priključila zahuktalom pokretu. Srušena je stara vlast i velikom većinom izglasano novo Općinsko vijeće.

MUZEJ GRADA SPLITA

**DRUŠTVO PRIJATELJA KULTURNE BAŠTINE
SPLIT**

ZNANSTVENI SKUP

SPLITSKI GRADONAČELNICI

**OD POHRVAĆENJA SPLITSKE OPĆINE
DO KRAJA PRVOG SVJETSKOG RATA (1882.-1918.)**

Utorak, 8. svibnja 2018. u 09.00 h

MUZEJ GRADA SPLITA

GLAVNI POKROVITELJ

POKROVITELJI

GRAD SPLIT

SPLIT

SREDNJA DALMACIJA
Turistička zajednica
Splitsko-dalmatinske županije

Slika 1. Plakat sa znanstvenog skupa

Uprava je izabrana na prvoj sjednici Vijeća 28. listopada, a njena instalacija zakazana je za 9. studenoga. Oduševljenje je bilo veliko u Dalmaciji i u svim hrvatskim krajevima. U redovima protivnika došlo je do punog rasula i oni se nikad više nisu oporavili od potpunog poraza.

Nakon trijumfalne pobjede, slijedio je niz godina upornog rada, ali i napretka na stabilizaciji narušenih općinskih financija i na komunalnom uređenju grada. U Općinskom vijeću i u Općinskom upraviteljstvu bili su istaknuti narodni prvaci. U vremenu od preko četiri desetljeća do završetka Prvog svjetskog rata uslijedio je na čelu grada niz od 10 hrvatskih rodoljuba, većinom pravnika po struci, uz poduzetnike i publiciste. Njih su u četiri navrata zamijenili državni komesari što ih je postavljala državna vlast kada su se u upravljanju pojavile teškoće.

Prvi je obnašao časnu dužnost načelnika Dujam Rendić-Miočević, a poslije njega vođa narodnog pokreta Gajo Bulat, najdulje, punih osam godina. Slijedili su ih Ivan Manger, Petar Katalinić, trgovac, Vinko Milić, istaknuti publicist, Ante Trumbić, Vicko Mihaljević, pjesnik, Vicko Katalinić, Teodor Šporn, komesar, pa ponovno Vinko Katalinić. Među njima posebno se istakao

Slika 2. Znanstveni skup u Gotičkoj dvorani Muzeja grada Splita

Trogiranin Frane Madirazza, činovnik od karijere, koji je bio na dužnosti komesara gotovo za čitavog Prvog svjetskog rata u razdoblju od 1914. do 1917. godine. Krajem austrijske uprave, 1917. godine, na čelu su komesar Vicko Nišetić i Josip Smodlaka, zastupnik u Dalmatinskom saboru i Carevinskom vijeću. Tako se Split oduševljeno uključio u ostvarenje ideje jedinstva svih Hrvata.

Prvi svjetski rat poremetio je donekle daljnja rodoljubna nastojanja. Godina 1918. bila je zadnja u krvavom sukobu čovječanstva. Grad Split proživljavao je teške dane u sveopćem rasulu Austro-Ugarske Monarhije. Vladala je teška glad, opskrba stanovništva bila je neredovita i nedovoljna, na ulicama su vladali veliki neredi, rastao je kriminal i pljačke. Razularena dječurlija bez nadzora lutala je gradom. Mladići su bježali iz vojske, a državna je policija pucala po gradu za dezerterima. Nastupom mira u novoj državi i u izmijenjenim prilikama upravu nad Splitom preuzeo je Ivo Tartaglia, svojom energijom bitno zaslužan za oporavak i razvitak grada.

Da bi se doprinijelo boljem upoznavanju tog presudnog razdoblja osvještavanja u novijoj prošlosti Splita, Grad Split i Društvo prijatelja kulturne baštine

Slika 3. Znanstveni skup u Gotskoj dvorani Muzeja grada Splita

upriličili su u zadnje vrijeme niz javnih obilježavanja tih događanja. Tako je 28. listopada 2017. godine organiziran poseban skup *135. obljetnica pohrvaćenja splitske Općine*. Održana su tri predavanja na kojima su izložene teme i to o proslavi 100. obljetnice pohrvaćenja Općine, o trijumfu narodnjaka na izborima 1882. godine i o kulturnim aktivnostima tijekom Narodnog preporoda u Dalmaciji.

Zatim je položeno cvijeće na grobove gradonačelnika iz tog vremena na Lovrincu, podignuta je na Narodnom trgu povijesna zastava ponarodne splitske općine iz 1882. godine. Postavljen je i vijenac na spomen-ploču na pročelju zgrade današnje Glazbene škole Josipa Hatzea gdje je 28. listopada održana prva sjednica novog Općinskog vijeća. Upriličena je i glazbena akademija njenih učenika.

Dana 8. svibnja 2018. održan je u Muzeju grada Splita znanstveni skup *Splitski gradonačelnici od pohrvaćenja splitske Općine do kraja Prvog svjetskog rata (1882. – 1918. godine)*. Izneseno je 12 referata koji su obilovali novim pojedinostima iz razdoblja koje do tada nije sustavnije obrađivano, posebno o doprinosu pojedinih političkih prvaka u Splitu Hrvatskom preporodu. Nositelji tog događaja bile su iste ustanove, a odvijao se pod počasnim predsjedavanjem gradonačelnika Andre Krstulovića Opare.

Od 15. do 22. studenoga upriličen je novi skup posvećen dr. Anti Trumbiću povodom osmog desetljeća od njegove smrti (1864. – 1938.), u organizaciji Društva prijatelja kulturne baštine, u suradnji s Muzejom grada Splita, Sveučilišnom knjižnicom, Zavodom za znanstveni i umjetnički rad HAZU-a, Odsjekom za povijest Filozofskog fakulteta i Književnim krugom u Splitu. Otkrivena je nova spomen-ploča na njegovoj rodnoj kući u Lučcu. Slijedili su misa zadušnica, polaganje cvijeća na Trumbićev grob u klausturu franjevačkog samostana na obali i svečana akademija u Zagrebu.

Taj niz prigodnih obilježavanja događaja iz razmjerno kratkog, ali i jednog od najvažnijeg razdoblja u novijoj povijesti Splita i Hrvatske, imao je za cilj njegovo bolje proučavanje, ali i upoznavanje šire javnosti sa svijetlim trenucima prošlosti te samim time i jačanje samosvijesti i ponosa na svoje prethodnike.

Slika 4. Ante Rendić-Miočević izlaže na znanstvenom skupu